

**Strategija razvoja društvenog
poduzetništva u Republici Hrvatskoj za
razdoblje od 2015. do 2020. godine**

ZAGREB, travanj 2015.

SADRŽAJ:

POPIS KRATICA	2
1. UVOD	4
2. POJMOVI I DEFINICIJE.....	6
2.1. Kontekst Europske unije.....	10
2.2. Hrvatski kontekst.....	14
3. CILJEVI STRATEGIJE.....	20
4. MJERE I AKTIVNOSTI	21
Uspostava i unapređenje zakonodavnog i institucionalnog okvira za razvoj društvenog poduzetništva.....	21
Uspostava financijskog okvira za učinkovit rad društvenih poduzetnika	25
Promicanje važnosti i uloge društvenog poduzetništva kroz sve oblike obrazovanja.....	28
Osiguranje vidljivosti uloge i mogućnosti društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj i informiranje opće javnosti o temama u vezi s društvenim poduzetništvom.....	33
5. METODOLOGIJA IZRADE I PRAĆENJA PROVEDBE STRATEGIJE.....	39
5.1. SWOT analiza.....	40
6. PREGLED FINANCIRANJA	43
7. POPIS ČLANOVA RADNE SKUPINE	44

POPIS KRATICA

CEDRA HR – Cluster za eko društveni razvoj i inovacije

CZSS – Centar za socijalnu skrb

DOP – društveno odgovorno poslovanje

EaSI – Program Europske unije za zapošljavanje i socijalne inovacije

EFRR – Europski fond za regionalni razvoj

EGSO – Europski gospodarski i socijalni odbor

ESF – Europski socijalni fond

EMAS – Eco-Management and Audit Scheme (*hrv.* shema za eko upravljanje i reviziju)

EURES – Mreža javnih zavoda za zapošljavanje u partnerstvu s Europskom komisijom

EuSEF – European Social Entrepreneurship Funds (*hrv.* Europski fond za društveno poduzetništvo)

GEM – Global Entrepreneurship Monitor (*hrv.* globalno praćenje poduzetništva)

HAMAG – BICRO – Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije

HBOR – Hrvatska banka za obnovu i razvitak

HR PSOR – Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj

HUB – Hrvatska udruga banaka

HZN – Hrvatski zavod za norme

HZZ – Hrvatski zavod za zapošljavanje

IPA – Instrument pretpristupne pomoći

JLP(R)S – jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave

LAG – Lokalna akcijska grupa

LPZ – Lokalno partnerstvo za zapošljavanje

MB – Ministarstvo branitelja

MINPO – Ministarstvo poduzetništva i obrta

MG – Ministarstvo gospodarstva

MORH – Ministarstvo obrane Republike Hrvatske

MRMS – Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava

MRRFEU – Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije

MSPM – Ministarstvo socijalne politike i mladih

MZOIP – Ministarstvo zaštite okoliša i prirode

MZOS – Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

OCD – Organizacije civilnog društva

OECD – Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj

SEFOR – Forum socijalnog poduzetništva

TDU – tijela državne uprave

UZUVRH – Ured za udruge - Vlada Republike Hrvatske

ZEF – Zadruga za etično financiranje

1. UVOD

Nacionalna strategija za razvoj društvenog poduzetništva definira osnovne ciljeve i aktivnosti za razdoblje 2015.-2020. kako bi se stvorio pravni, financijski i institucionalni okvir za razvoj društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj, kao i sustave mjera i aktivnosti za razvoj društvenih poduzetnika.

Cilj Nacionalne strategije za razvoj društvenog poduzetništva je stvaranje poticajnog okruženja za razvoj društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj, zakonodavnih i fiskalnih okvira, financijske i tehničke potpore društvenim poduzetnicima, definiranje kriterija i instrumenata za prepoznavanje, praćenje i razvoj društvenih poduzetnika, te izobrazbe na svim razinama radi prepoznavanja važnosti društvenog poduzetništva kao bitne komponente gospodarskog razvitka.

Društveno poduzetništvo kao novi način poslovanja predstavlja područje preklapanja poduzetničkih praksi iz poslovnog svijeta i vrijednosti usko povezanih s društvenom odgovornošću i načelima zaštite okoliša.

Društveno poduzetništvo može značajno doprinijeti ostvarenju strateških ciljeva, posebice društvenoj koheziji, borbi protiv siromaštva i povećanom zapošljavanju, kreiranju novih proizvoda, konkurentnosti, očuvanju resursa, vrednovanju baštine i bioraznolikosti, te unapređenju kvalitete života kroz poslovanje za društvenu dobrobit.

Hrvatsko društvo već godinama osjeća posljedice svjetske gospodarske krize koja još od 2008. godine snažno utječe ne samo na gospodarske nego i na ostale segmente života. Uz promjene načina i procesa poslovanja koji su usko povezani s (ne) prilagođavanjem tržišta rada, obilježenog kontinuiranim rastom nezaposlenosti, nužno dolazi do preispitivanja uobičajenih tržišnih postulata i to ne samo u okviru ekonomske politike nego i do snažne potrebe uvažavanja pojedinca kao nositelja promjene, a u skladu s potrebom jačanja društvene, odnosno socijalne svijesti, te osvješćivanja uloge okolišnog i održivog razvoja.

Europska unija je prepoznala značenje društvenog poduzetništva kao jednog od ključnih elementa u prevladavanju trenutnih socijalnih i ekonomskih problema. Društveno poduzetništvo naslanja se na Strategiju Europa 2020, posebno na prioritet koji se odnosi na uključiv rast.

Jedno od temeljnih načela u provedbi javnih politika je partnerstvo. Svaka javna politika obuhvaća veliki broj dionika iz državnog, poslovnog i civilnog sektora. Zbog svojih društvenih ciljeva, društveni poduzetnik je prirodan saveznik tijelima državne vlasti i lokalne samouprave u ostvarenju niza društvenih ciljeva.

Postojeća gospodarska snaga, a time posljedično i financijski kapaciteti državne i lokalne razine, ne uspijevaju samostalno osigurati dovoljna sredstva za zadovoljenje svih društvenih potreba.

Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj izlaže temeljne informacije i odrednice za budućnost društvenog poduzetništva. Prva dva poglavlja donose pregled povijesti i iskustva društvenog poduzetništva u Europi i Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na metodologiju izrade Strategije. Treće poglavlje predstavlja osnovne i posebne ciljeve Strategije. SWOT analiza ukazuje na osnovne snage i slabosti u provedbi Strategije. Najvažniji dio čine mjere i planirane aktivnosti s definiranim nositeljima, sunositeljima, rokovima, sredstvima i pokazateljima potrebnim za nadzor razvoja Strategije. Na kraju dokumenta predstavljena je financijska tablica planiranih sredstava za razvoj društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2015.-2020. godine, te su navedeni članovi/ce Radne skupine koja je radila na izradi ovog dokumenta.

2. POJMOVI I DEFINICIJE

Iako se u hrvatskom jeziku u jednakoj mjeri koriste termini socijalno poduzetništvo i društveno poduzetništvo za označavanje poslovanja s društvenim ciljem, za potrebe ove Strategije usvojen je pojam društveno poduzetništvo kojim bi se obuhvatile sve poduzetničke prakse s društvenim ciljem u odnosu na pojam socijalno poduzetništvo koje može imati konotaciju isključive angažiranosti u socijalnoj sferi.

Društveno poduzetništvo definira se kao dio šireg ekonomskog sustava koji uključuje subjekte primarno usmjerene na ispunjavanje društvenih ciljeva te ih karakterizira sustav neposrednog sudjelovanja i upravljanja¹.

Iako se o društvenom poduzetništvu počelo pričati unazad nekoliko desetljeća, praksa društvenog poduzetništva može se prepoznati kroz povijest u različitim oblicima djelovanja, kao preteča onoga što danas razumijemo pod tim terminom, korištenje tržišnih mehanizama za postizanje društvenih ciljeva. Oduvijek su organizacije i pojedinci pokušavali pronaći odgovarajuća rješenja za socijalne i ekonomske probleme u lokalnim zajednicama i društvu.

Trenutačno ne postoji univerzalno prihvaćeno pojmovno određenje društvenog poduzetništva. Na razini Europske unije prisutni su različiti koncepti i dionici društvenog poduzetništva, te su iz tog razloga Europska komisija i Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) predložili korištenje šireg termina društvenog poduzetnika kako bi svaka država članica mogla isti prilagoditi svojim potrebama i pretvoriti ga u nacionalni cilj. Prema objašnjenju Europskog gospodarskog i socijalnog odbora (EGSO), da bi se poduzetnik okarakterizirao kao društveni, nužne su društveno-poduzetničke aktivnosti tijekom cjelokupnog životnog ciklusa subjekta². Europska komisija je također u svojoj „Inicijativi za društveno poslovanje“ (*Social Business Initiative*) pojmovno definirala koncept društvenog poduzetnika:

- a) društveni poduzetnik se određuje kao nositelj poduzetničke aktivnosti kojem je primarni cilj društveni utjecaj, a ne generiranje dobiti za vlasnike ili dioničare;
- b) društveni poduzetnik djeluje na način da pruža robu ili usluge na tržištu na poduzetnički i inovativan način te koristi ostvarenu dobit primarno za ispunjavanje društvenih ciljeva;
- c) način upravljanja poduzetničkim subjektom je otvorenog tipa te uključuje zaposlenike, korisnike i ostale dionike na koje utječe gospodarska aktivnost poduzetnika³.

Iako Europski gospodarski i socijalni odbor i Europska komisija naglašavaju važnost jasne definicije u svrhu boljeg razumijevanja koncepta društvenog poduzetništva, stav je da upravo zbog raznolikosti samog sektora i njegovih dionika u državama članicama glavni naglasak

¹ Social economy and social entrepreneurship: Social Europe guide, Volume 4, Europska komisija: Opća uprava za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti, ožujak 2013.

² Opinion of the EESC on social entrepreneurship and social enterprise, Službeni list Europske unije, 2012/C24/01

³ Social Business Initiative, COM(2011)682 final od 25. listopada 2011., stranica 2.

treba biti na karakteristikama koje jasno određuju i razgraničavaju društvene poduzetnike od ostalih tipova dionika u ekonomiji.

Uz definiciju društvenog poduzetnika od strane Europske komisije postoji niz definicija društvenog poduzetništva od strane relevantnih međunarodnih institucija.

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) definira društveno poduzetništvo kao **poduzetništvo koje teži pružanju inovativnih rješenja postojećih društvenih problema** te zbog tog razloga često ide ruku pod ruku s procesima socijalnih inovacija usmjerenima unapređivanju života ljudi kroz promoviranje društvenih promjena⁴.

Global Entrepreneurship Monitor (GEM) projekt, najveća godišnja studija poduzetničkih aktivnosti na svijetu, povezuje društveno poduzetništvo s pojedincima i organizacijama koji su uključeni u **poduzetničke aktivnosti s društvenim ciljem**⁵.

Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva 2006.-2011.⁶ koja je usvojena na sjednici Vlade Republike Hrvatske održanoj 12. srpnja 2006. godine, naglašava važnost razvoja društvenog poduzetništva za poboljšanje socijalnog i ekonomskog statusa zajednice. U navedenoj strategiji društveno poduzetništvo je prikazano kao **poduzetništvo koje teži stvaranju nove vrijednosti, ali ne profitnog već društvenog tipa te dohodak od poduzetničkih aktivnosti usmjerava na ostvarivanje svoje misije**⁷.

U Nacionalnoj strategiji stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva 2012.-2016. pojam društvenog poduzetništva definiran je jasnije kao **način rješavanja društvenih problema primjenom poduzetničke metode, vodeći računa o održivom razvoju i primjenjujući sustav demokratskog donošenja odluka** (uz solidarnost i uzajamnu pomoć)⁸.

Strategija razvoja društvenog poduzetništva 2015.-2020. predstavlja konkretan iskorak u procesu unapređenja društvenog poduzetništva u Hrvatskoj.

Ovom Strategijom društveno poduzetništvo definira se kao:

Poslovanje temeljeno na načelima društvene, okolišne i ekonomske održivosti, kod kojeg se stvorena dobit/višak prihoda u cijelosti ili većim dijelom ulaže za dobrobit zajednice.

Navedenom definicijom pokušale su se naglasiti temeljne odrednice društvenog poduzetništva koje se odnose na ispunjavanje društvenih ciljeva i ulaganje dobiti od društveno-poduzetničkih aktivnosti u daljnje ostvarenje svoje društvene misije.

⁴ Social Entrepreneurship and Social Innovation (poglavlje 5), SMEs, Entrepreneurship and Innovation, OECD, 2010, stranica 188.

⁵ 2009 Report on Social Entrepreneurship, Global Entrepreneurship Monitor, 2009, stranica 8.

⁶ [http://www.uzuvrh.hr/UserFiles/NacionalnaStrategija\(1\).pdf](http://www.uzuvrh.hr/UserFiles/NacionalnaStrategija(1).pdf)

⁷ Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva 2006.-2011., Vlada Republike Hrvatske, Ured za udruge, 2006.

⁸ Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva 2012.-2016, Vlada Republike Hrvatske, Ured za udruge, 2012.

Uz opću definiciju društvenog poduzetništva, ova Strategija također utvrđuje kriterije prepoznavanja društvenih poduzetnika koji su sukladni kriterijima Europske komisije i Europskog gospodarskog i socijalnog odbora (EGSO).

Kriteriji prepoznavanja društvenih poduzetnika

Radna skupina ove Strategije utvrdila je kriterije prepoznavanja društvenih poduzetnika:

1. Društveni poduzetnik ostvaruje ravnotežu društvenih, okolišnih i ekonomskih ciljeva poslovanja.
2. Društveni poduzetnik obavlja djelatnost proizvodnje i prometa roba, pružanja usluga ili obavlja umjetničku djelatnost kojom se ostvaruje prihod na tržištu, te koja ima povoljan utjecaj na okoliš, doprinosi unapređenju razvoja lokalne zajednice i društva u cjelini.
3. Društveni poduzetnik stvara novu vrijednost i osigurava financijsku održivost na način da u trogodišnjem razdoblju poslovanja najmanje 25% godišnjeg prihoda planira ostvariti ili ostvaruje obavljanjem svoje poduzetničke djelatnosti.
4. Društveni poduzetnik najmanje 75% godišnje dobiti, odnosno višak prihoda ostvaren obavljanjem svoje djelatnosti ulaže u ostvarivanje i razvoj ciljeva poslovanja, odnosno djelovanja.
5. Društvenog poduzetnika odlikuje dobrovoljno i otvoreno članstvo te autonomija poslovanja, odnosno djelovanja.
6. Republika Hrvatska, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ili tijelo javne vlasti ne može biti isključivi osnivač društvenog poduzetnika.
7. Društvenog poduzetnika odlikuju demokratski način odlučivanja (uključenost dionika u transparentno i odgovorno upravljanje), odnosno odlučivanje nije isključivo vezano uz vlasničke udjele ili članske uloge već obuhvaća ključne dionike: radnike, članove, korisnike ili potrošače te suradničke organizacije.
8. Društveni poduzetnik prati i vrednuje svoje društvene, ekonomske i okolišne učinke i utjecaj te rezultate vrednovanja koristi u planiranju svog daljnjeg poslovanja i vodi računa o njihovu poboljšanju.
9. Društveni poduzetnik u slučaju kada prestaje obavljati djelatnost, svojim općim aktima ima definiranu obvezu svoju preostalu imovinu⁹, nakon pokrića obveza prema vjerovnicima i pokrića gubitka iz prethodnog razdoblja, prenijeti u vlasništvo drugog društvenog poduzetnika s istim ili sličnim ciljevima poslovanja, ili u vlasništvo jedinice

⁹ Članski osnovni ili dodatni ulozi u zadrugama su imovina zadrugara i prestankom djelovanja se isplaćuju članovima/icama zadruge.

lokalne i područne (regionalne) samouprave koja će je upotrijebiti za razvoj društvenog poduzetništva.

Ispunjavanje svih navedenih kriterija, društveni poduzetnik će dokazivati svojim aktima osnivanja i poslovanja, koje će biti potrebno podnijeti prilikom podnošenja zahtjeva za upis u Evidenciju društvenih poduzetnika. U skladu s prethodno navedenim kriterijima, društveni poduzetnik bit će svaka pravna ili fizička osoba koja će kontinuirano obavljati registriranu gospodarsku djelatnost i svojim trogodišnjim strateškim/poslovnim planom, godišnjim programom rada ili, ukoliko će poslovati dulje od tri godine, dotadašnjim rezultatima moći dokazati da djeluje u skladu s kriterijima za prepoznavanje društvenih poduzetnika. Ukoliko će smatrati da udovoljava svim prethodno navedenim kriterijima, pravna ili fizička osoba moći će podnijeti zahtjev za upis u Evidenciju društvenih poduzetnika koju će voditi nadležno tijelo, na razdoblje od tri godine, uz obvezu predaje godišnjeg izvještaja o realizaciji godišnjeg programa rada te izvještaja o društvenoj reviziji. Nakon razdoblja od tri godine, moći će obnoviti upis u Evidenciju ili će se brisati iz nje. Evidencija će biti službeni popis društvenih poduzetnika u Republici Hrvatskoj, a vođenje Evidencije definirat će se posebnim propisom o evidenciji. Nadležno tijelo donijet će odluku zadovoljava li društveni poduzetnik uvjete za upis u Evidenciju. Tek po operativnoj uspostavi Evidencije društvenih poduzetnika, ista će služiti kao temelj za prijavljivanje na posebne natječaje i ostvarenje poticaja koji su namijenjeni društvenim poduzetnicima.

2.1. Kontekst Europske unije

Socijalna ekonomija je tek nedavno prepoznata kao paket ekonomskih mjera. Kao aktivnost, socijalna ekonomija je povijesno vezana za udruge i zadruge. U 18. i 19. st. osobe u nepovoljnom položaju i riziku od socijalne isključenosti su se počele međusobno okupljati u udruge i zadruge kako bi prevladali teške životne uvjete koje je donijela industrijalizacija.¹⁰ Upravo su navedene organizacije i njihove vrijednosti postale temelj moderne socijalne ekonomije.

Nakon kraja Drugog svjetskog rata termin „socijalna ekonomija“ se prestao koristiti, ali je ostalo njezino značenje kroz opisivanje politika koje su nastojale uravnotežiti ekonomski rast i brigu za socijalno ugrožene.

Na području Europske unije ponovni interes za socijalnu ekonomiju pojavio se kada je postalo očito da prevladavajući ekonomski model liberalnog kapitalizma ne može iznaći kvalitetna i održiva rješenja za rastuće probleme kao što su, među ostalima, dugotrajna nezaposlenost, socijalna isključenost i loša kvaliteta života ranjivih i marginaliziranih skupina te nejednak gospodarski razvoj ruralnih i urbanih područja. Recesija i financijska kriza koja je 2008. godine pogodila tržište Europske unije i šire, dodatno je naglasila potrebu za promišljanjem drugačijih modela gospodarskog razvoja.

Rezultat globalne financijske krize vidljiv je u svim značajnijim ekonomskim i socijalnim pokazateljima kao što su pad BDP-a, rast javnog duga te povijesno visoki iznosi nezaposlenih i stope siromaštva. U siječnju 2015. nezaposlenost u EU-28 bila je 9,8% (23,815 milijuna osoba). Posebno je velika nezaposlenost mladih, 4,889 milijuna EU građana s manje od 25 godina bilo je nezaposleno u EU-28, odnosno 21,2%. Upravo u Hrvatskoj, zajedno s Grčkom i Španjolskom zabilježen je najviši postotak nezaposlenosti mladih i to 44,1%¹¹.

S ciljem prevladavanja posljedica ekonomske i socijalne krize te pripreme za ostale izazove 21. stoljeća, Europska unija je 2010. godine usvojila Strategiju **Europa 2020** kojom se naglašavaju tri glavna prioriteta:

- pametan rast koji se temelji na poticanju obrazovanja i inovacijama;
- održiv rast kojim se naglašava važnost „zelene“, energetske učinkovite i konkurentnije ekonomije i
- uključiv rast kojim se želi postići ekonomska, socijalna i teritorijalna kohezija kroz poticanje ekonomije usmjerene na zapošljavanje¹².

¹⁰ The Social Economy in the European Union: report drawn up for the European Economic and Social Committee, The International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy (CIRIEC), 2007

¹¹ Izvor: Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics

¹² Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, COM(2010) 2020 final od 03. ožujka 2010.

Socijalna ekonomija je na razini Europske unije pokazala izniman utjecaj na društvene i gospodarske prilike: zabilježeno je više od 14,5 milijuna plaćenih radnih mjesta, tj. zahvaljujući socijalnoj ekonomiji 6,5% populacije je radno aktivno. Uz navedeno, socijalna ekonomija je u odnosu na tradicionalni ekonomski sektor iskazala jaču otpornost na posljedice ekonomske krize: u Španjolskoj, zemlji s najvećom stopom nezaposlenosti, zaposlenost u zadrugama je između 2008. i 2012. godine pala za 9%, dok je privatni sektor zabilježio dvostruko veći pad nezaposlenosti od 19%. U Italiji su radničke zadruge čak i u godinama krize zadržale visoku razinu zaposlenosti u odnosu na tradicionalne privatne tvrtke¹³. Navedeni pokazatelji i promišljanje o alternativnim modelima kao odgovorima na ekonomsku krizu naveli su Europsku komisiju da socijalnu ekonomiju (s naglaskom na društveno poduzetništvo) stavi visoko na listu razvojnih prioriteta.

U dokumentu Europske komisije „Akt o malom gospodarstvu“ (*Small Business Act*), iz 2008., čija je revizija usvojena u veljači 2011., posebno je istaknuta socijalna ekonomija kao jedna od mogućnosti za razvoj sektora malog i srednjeg poduzetništva u EU te je izričito spomenuta potreba za usvajanjem inicijative koja će biti usmjerena na tvrtke s primarno društvenim ciljem razvoja¹⁴. Navedena inicijativa, službenog naziva „Inicijativa za društveno poslovanje“ (*Social Business Initiative*), usvojena je u listopadu 2011. Inicijativom je predstavljen akcijski plan za razvoj društvenog poduzetništva s 11 ključnih aktivnosti¹⁵. Navedene aktivnosti se mogu podvesti pod tri šira područja: (1) poboljšanje pristupa financiranju, (2) povećanje vidljivosti društvenog poduzetništva i (3) unapređivanje zakonodavnog okvira.

Tijekom 2014. završen je projekt mapiranja društvenog poduzetništva na razini Europske unije zasebno za svaku zemlju članicu. U Hrvatskoj je prema bazi podataka koju vodi Udruga za kreativan razvoj- SLAP registrirano 40 društvenih poduzetnika, no procjena je da ih je zapravo od 40 do 150.¹⁶

Dodatni poticaj razvoju društvenog poduzetništva u Europskoj uniji dala je Strasburška deklaracija, donesena na skupu društvenih poduzetnika i njihovih dionika u Strasbourgu 16. i 17. siječnja 2014. godine¹⁷. Među zaključcima Deklaracije ističe se sljedeće:

- Potreba proširenja aktivnosti Inicijative za društveno poslovanje, razvoj partnerstva među državama članicama, regionalnim i lokalnim partnerima, organizacijama civilnog društva i ključnim dionicima za stvaranje održivog sustava društvenog poduzetništva;

¹³ The Social Economy in the European Union: report drawn up for the European Economic and Social Committee, The International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy (CIRIEC), 2007

¹⁴ Small Business Act, COM(2011) 78 final od 23. veljače 2011.

¹⁵ Social Business Initiative, COM(2011)682 final od 25. listopada 2011.

¹⁶ A map of social enterprises and their eco-systems in Europe-Country Report: Croatia (2014), European Union 2014. <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12991&langId=en>

¹⁷ http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/a_eesc-2014-00376-00-00-decl-tra-hr.pdf

- Razvoj suradnje na svim razinama (Europske unije, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj) u stvaranju politika koja će podržati društvene poduzetnike i odgovarati potrebama lokalne zajednice;
- Razvoj financijskih instrumenata od strane javnih i privatnih dionika za poslovanje društvenih poduzeća;
- Poticanje istraživanja i prikupljanje podataka za bolje razumijevanje i vidljivost društvenog poduzetništva.

Društveno poduzetništvo se naglašava i u dokumentu Europske komisije „Akt o jedinstvenom tržištu“ (*Single Market Act*) kao jedna od glavnih poluga za poticanje gospodarskog rasta¹⁸ te ostaje jedna od četiri glavne odrednice i u nadovezujućem dokumentu „Akt o jedinstvenom tržištu II“ (*Single Market Act II*) u stvaranju jedinstvenog tržišta koji donosi uključiv rast bez diskriminacije, omogućuje ostvarenje i razvoj ekonomskih i društvenih ciljeva te teritorijalne povezanosti¹⁹. Shvaćanje društvenog poduzetništva kao modela gospodarskog i socijalnog razvoja Europe prisutno je i u dokumentu Rimske strategije donesenom na konferenciji društvenih poduzetnika u Rimu 17. i 18. studenog 2014.²⁰ U dokumentu su identificirana sva ključna područja za budućnost socijalne ekonomije, te je utvrđen niz inicijativa društvenog poduzetništva koje mogu utjecati na zapošljavanje, ruralni i regionalni rast i razvoj, te zaštitu okoliša.

Uz Europsku komisiju, visoku važnost razvoju društvenog poduzetništva daje i Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) u svojem mišljenju o društvenom poduzetništvu i društvenim poduzetnicima, usvojenom u siječnju 2012. godine²¹. EGSO smatra da su društveni poduzetnici ključan dionik *Europskog socijalnog modela* te ih je potrebno uključiti u inicijative za izradu javnih politika i programa namijenjenih razvoju poduzetništva u jednakoj mjeri kao i tradicionalne poduzetnike. Uz navedeno, naglašava se potreba društvenih poduzetnika za omogućavanjem kvalitetnijeg pristupa različitim vrstama kapitala na financijskim tržištima, kao što su hibridni kapital ili kombinacija javnog i privatnog financiranja. EGSO također naglašava potrebu za pojednostavljenim i kvalitetnijim pristupom javnoj nabavi uz vođenje računa o ravnopravnosti svih dionika na tržištu.

Kvalitetniji pristup financijskim instrumentima na tržištu kapitala, kao jedno od najvažnijih područja za razvoj sektora društvenog poduzetništva, Europska komisija je odlučila potaknuti kroz uspostavljanje regulatornog okvira za fondove za društvena ulaganja. Dokument „*European Social Entrepreneurship Funds – EuSEF*“ usvojen je s ciljem jednostavnije identifikacije financijskih fondova usmjerenih na ulaganje u društvene poduzetnike²².

¹⁸ Single Market Act, COM(2011) 206 final od 13. travnja 2011.

¹⁹ Single Market Act II, COM(2012) 573 final od 03. listopada 2012.

²⁰ Unlocking the Potential of the Social Economy for European Union Growth: The Rome Strategy, Rome Conference, 17.-18.11. 2014., http://www.lavoro.gov.it/Priorita/Documents/Rome%20strategy_EN.pdf

²¹ Opinion of the EESC on social entrepreneurship and social enterprise, Službeni list Europske unije, 2012/C24/01

²² Regulation (EU) No 346/2013 of the European Parliament and of the Council, Službeni list Europske unije, 2013/L 115/18

Navedeni fondovi će imati obvezu ulaganja 70% financijskog kapitala u razvoj i podržavanje društvenog poduzetništva.

Aktivnosti usmjerene razvoju društvenog poduzetništva su predviđene i unutar Strukturnih fondova Europske unije, tj. Europskog socijalnog fonda (ESF) i Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR). Unutar EFRR-a, kroz investicijski prioritet 9.3. *Podrška društvenim poduzetnicima* potiče se kvalitetniji pristup financijskim instrumentima i podizanje infrastrukturnih kapaciteta, dok se kroz ESF, tj. investicijski prioritet 9.8. *Promocija socijalne ekonomije i društvenog poduzetništva* potiču aktivnosti vidljivosti i podizanja kapaciteta društvenih poduzetnika u svim aspektima poslovanja. U procesu programiranja za strukturne fondove, odlučeno je da investicijski prioritet 9.8. *Promocija socijalne ekonomije i društvenog poduzetništva* objedini aktivnosti predviđene za financiranje kroz ESF i EFRR, te je postao sastavni dio Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020.

Uz Strukturne fondove, temelj za ispunjavanje strateških ciljeva vezanih uz zapošljavanje i socijalno uključivanje tvori i program Europske unije za zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI) 2014.-2020. Program integrira i proširuje tri postojeća programa: (1) Progress (Program za zapošljavanje i socijalnu solidarnost), (2) EURES (Mreža javnih zavoda za zapošljavanje u partnerstvu s Europskom komisijom) i (3) Mikrofinancijski instrument „Progress”. Progress program će u razdoblju 2014.-2020. nastaviti s dosadašnjim aktivnostima razvoja i koordinacije politika Europske unije kroz analize i razmjenu iskustava, te će imati poseban proračun za socijalne inovacije i razvoj socijalnih politika. Mikrofinancijski instrument „Progress” se proširuje i na sektor društvenog poduzetništva, te će se kroz njega financirati jačanje kapaciteta financijskih institucija, ojačati potpora pružateljima kredita i podržati razvoj društvenog poduzetništva kroz lakši pristup financijama. Za potrebe podrške sektora društvenog poduzetništva alocirano je 85 milijuna EUR.

2.2. Hrvatski kontekst

Socioekonomski prikaz

Republika Hrvatska je 01. srpnja 2013. godine postala država članica Europske unije čime je preuzela i obvezu provedbe Strategije Europa 2020. Strateški prioriteti se međusobno nadopunjuju i čine temelj razvojnog modela kojim se želi unaprijediti socio-ekonomska slika Europske unije u razdoblju 2014.-2020. i dalje. Jedna od sedam predvodničkih inicijativa usmjerena na ostvarivanje napretka unutar prioriternih područja Strategije Europa 2020. uključuje i Europsku platformu protiv siromaštva, inicijativu direktno usmjerenu na uspostavu socijalne i teritorijalne kohezije kroz suradnju država članica, institucija Europske unije i ostalih ključnih dionika u borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti. Društveno poduzetništvo može značajno pridonijeti ispunjenju strateških ciljeva Europe 2020. kroz inovativne odgovore na probleme nezaposlenosti, siromaštva i socijalne isključenosti. Društveno poduzetništvo može značajno doprinijeti i drugim ciljevima Strategije, kako onim širim društvenim (razvoj kulture, obrazovanja, zdravstva), tako i okolišnim. Pri provedbi svih mjera i aktivnosti vodit će se računa o promicanju jednakih mogućnosti i socijalne uključenosti, osobito ranjivih i marginaliziranih skupina, uključujući promicanje ravnopravnosti žena i muškaraca te zabrani diskriminacije po bilo kojoj osnovi.

Za hrvatsku ekonomiju 2014. godina značila je šestu godinu recesije i pada ekonomske aktivnosti. BDP je u 2014. pao za 0,4% u odnosu na 2013. Hrvatski BDP tako se vratio na razinu iz 2005., a preduvjeta za održiv rast i oporavak nema. Javni dug je na kraju 2014. dosegnuo 82% BDP-a, a prognoze su da bi 2015. mogao biti 87,5% BDP-a.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku u prosincu 2014. godine u Republici Hrvatskoj je registrirano 1.620.162 radno aktivne osobe. Među njima je 1.303.399 zaposlenih osoba, i to: 693.236 muškaraca (53,2%) i 610.163 žena (46,8%). Prema rezultatima Ankete o radnoj snazi stopa registrirane nezaposlenosti u prosincu 2014. iznosila je 19,6% odnosno 316.763 nezaposlenih osoba registriranih u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje. Od ukupnoga broja nezaposlenih u prosincu 2014. bila su 146.082 nezaposlena muškarca (46,1%) i 170.681 nezaposlena žena (53,9%). Broj nezaposlenih muškaraca smanjen je za 14,7%, a žena za 11,2% u odnosu na prosinac 2013. godine. Udio muškaraca u evidentiranoj nezaposlenosti u promatranome se razdoblju smanjio, a udio žena povećao za 1 postotni bod. Dakle u prosincu je nastavljen trend smanjenja broja zaposlenih, na mjesečnoj i godišnjoj razini. Posebno zabrinjava nezaposlenost mladih, gdje je Republika Hrvatska među vodećim zemljama s 44% (Eurostat, prosinac 2014.).

Društveno poduzetništvo u Hrvatskoj

Unatoč dugoj tradiciji zadrugarstva u Republici Hrvatskoj, u ovom trenutku još se uvijek ne može se govoriti i o visokoj razvijenosti društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj.

Prve zadruge osnovane su na hrvatskom tlu prije gotovo 150 godina. Zadruge su bile snažne gospodarske institucije, ali i pokret koji je imao utjecaj na politička kretanja. Zadruge su zadržavale stanovništvo na lokalnom području, okupljale pojedince sa zajedničkim interesom

i usmjeravale ih na poslovanje kroz sustav. Svi prihodi ostvareni u zadruzi ostajali su njenim članovima, a vrijednosti lokalnoj i životnoj sredini zadrugara. Zadruge su tako doprinjele uvećanju zaposlenosti, jačale poziciju i sudjelovanje zaposlenika, suzbijale siromaštvo, snažile ruralni razvoj, osiguravale pravednu raspodjelu, itd. dakle promovirale sve vrijednosti karakteristične i za društveno poduzetništvo. Premda prepoznate i primijenjene puno ranije, bile su nedovoljno priznate i vrednovane da bi mogle ostvariti veće rezultate. U Republici Hrvatskoj posebno se ističe duga i bogata tradicija učeničkog zadrugarstva u osnovnim i srednjim školama i posebno odgojno obrazovnim ustanovama. U njima mladi zadrugari stječu prva radna iskustva i vrijednosti kojima rad i solidarnost mogu doprinijeti.

Većinu onoga što u Republici Hrvatskoj smatramo dobrim primjerima društvenog poduzetništva pokrenule su upravo organizacije civilnoga društva (bilo osnivanjem izdvojene pravne osobe, najčešće zadruge ili trgovačkog društva, koja svoju dobit vraća OCD-u koji ju je osnovao; bilo organiziranjem društveno-poduzetničke inicijative u okviru djelovanja same organizacije – kao jedne od aktivnosti koju organizacija provodi kako bi osigurala samoodrživost, ali i organiziranjem izobrazbe za pojedince i organizacije koje su zainteresirane za razvoj društvenog poduzetništva)²³.

Društveni poduzetnici kao i OCD-ovi se u svom radu suočavaju s teškoćama nedostatnih financijskih sredstava i znanja o pokretanju, upravljanju i održivosti poslovanja, prevelikoj ovisnosti o donacijama i financiranju od strane javnog sektora. Nepovjerljivost ulagača i bankarskog sektora za kreditiranje i zajmove onemogućuje razvoj oba segmenta. Unatoč tome, možemo pratiti raznolike pojavne oblike hrvatskih društvenih poduzetnika - od institucionalnih (razvijena društvena poduzetništva kroz pravni okvir udruga, zadruga, trgovačkih društava), do područja koja pokrivaju (pružanje intelektualnih usluga, proizvodna djelatnost, poljoprivreda, turizam, kultura i dr.), načina na koji pridonose rješavanju društvenih problema (zapošljavanjem skupina u riziku od socijalne isključenosti ili pružanjem usluga za socijalno osjetljive skupine, očuvanjem prirodnih resursa, promicanjem regionalnog razvoja i oživljavanjem resursa lokalnih zajednica u kojima djeluju).

Osim Nacionalne strategije stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva (2012.-2016.)²⁴ u kojoj je predviđena mjera za osnaživanje uloga organizacija civilnoga društva za socijalne inovacije i društveno poduzetništvo, Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. do 2020.) navodi poticanje društvenog poduzetništva kao stratešku aktivnost u području zapošljavanja²⁵.

Financiranje društveno-poduzetničkih aktivnosti organizacija civilnog društva u najvećoj mjeri je proizašlo iz aktivnosti donora. Početkom 90tih godina prošlog stoljeća mnoge

²³ Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva od 2012. do 2016. godine, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb lipanj 2012., str. 76

²⁴ Ibid.

²⁵ <http://www.mspm.hr/content/download/10283/76643/version/1/file/Strategija-siroma%C5%A1tvo-27032014.pdf>

organizacije civilnog društva su promicale vrijednosti društvenog poduzetništva rješavanjem različitih društvenih problema - zbog rata i nezaposlenosti mnogi ljudi su ostali na margini društva. Njihove aktivnosti su financirali programi pomoći različitih zemalja poput USAID-a (SAD), SIDA (Švedska), MATRRA (Nizozemska) i različitih donatorskih organizacija poput INSTITUTA OTVORENOG DRUŠTVA (Fondacija Soros). Najveći poticaj od 2009. godine je Program IPA (Instrument pretpristupne pomoći) koji Republika Hrvatska provodi od 2007. godine. Projekti zapošljavanja i socijalnog uključivanja provodili su se unutar IV. komponente IPA – Razvoj ljudskih potencijala.

Tijekom tog razdoblja, određeni broj korisnika bespovratnih sredstava je kroz svoje projekte promicao društveno poduzetništvo. Jedan od najznačajnijih projekata financiranih kroz IPA-u (dodjela bespovratnih sredstava Lokalna partnerstva za zapošljavanje) bio je još uvijek aktualni Forum socijalnog poduzetništva (SEFOR). Glavni cilj SEFOR-a je stvaranje poticajnog okruženja za razvoj društvenog poduzetništva te je na njihovu inicijativu osnovana nacionalna mreža centara potpore pod nazivom Cluster za eko društveni razvoj i inovacije - CEDRA HR. CEDRA HR uz središnji ured u Zagrebu obuhvaća pet regionalnih centara potpore te pruža sustavnu potporu kroz izobrazbu, savjetovanja i informiranje relevantnih dionika i društvenih poduzetnika u svim aspektima poslovanja te potiče rad na kvalitetnim istraživanjima na temu društvenog poduzetništva u Hrvatskoj.

Uzevši u obzir nedovoljnu razinu razvijenosti znanja i vještina iz područja upravljanja, financiranja te promicanja društveno-poduzetničkih aktivnosti, poduzetničke potporne institucije (razvojne agencije, poduzetnički centri i CEDRA HR) imaju značajnu ulogu u razvoju sektora društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj. Potrebno je dodatno poduprijeti rad potpornih institucija za regionalni razvoj kao što su razvojne agencije te regionalni centri podrške i s njima povezane partnerske organizacije po županijama uključene u Program regionalnog razvoja civilnoga društva i lokalnih zajednica koji podržava Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva.

Akadska zajednica u Republici Hrvatskoj je u posljednjih nekoliko godina prepoznala društveno poduzetništvo kao dio sveukupnih gospodarskih i društvenih aktivnosti te ga uvrstila u svoje kurikule: Ekonomski fakultet u Zagrebu i Osijeku, Zagrebačka škola za ekonomiju i menadžment, VERN, Pravni fakultet u Zagrebu, Agronomski fakultet u Zagrebu, Učiteljska Akademija u Zagrebu.

No hrvatsko zakonodavstvo općenito gledajući ne prepoznaje društveno poduzetništvo kao specifičan pojam. Ipak, zakonski okvir ne sprječava razvoj i poslovanje društvenih poduzetnika. Zakoni koji imaju posebnu važnost za sektor su Zakon o zadrugama (NN 34/11, 125/13, 76/14), Zakon o udrugama (NN 74/14), Zakon o zakladama i fondacijama (NN 36/95, 64/01), Zakon o ustanovama (NN 76/93, 29/97, 47/99, 35/08), Zakon o trgovačkim društvima (NN 152/11, 111/12), Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN 143/02, 33/05, 157/13), Zakon o javnoj nabavi (NN 90/11, 83/13, 143/13), Zakon o poticanju razvoja malog gospodarstva (NN 29/02, 63/07, 53/12, 56/13) i Zakon o

pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji (NN 174/04, 92/05, 2/07, 107/07, 65/09, 137/09, 146/10, 55/11, 140/12, 33/13, 148/13, 92/14).

Jedan dio društveno-poduzetničkih pothvata u Hrvatskoj započet je kroz udruge, koje se prema Zakonu o udrugama definiraju kao svaki oblik slobodnog i dobrovoljnog udruživanja više fizičkih, odnosno pravnih osoba koje se, radi zaštite njihovih probitaka ili zauzimanja za zaštitu ljudskih prava i sloboda, zaštitu okoliša i prirode i održivi razvoj, te za humanitarna, socijalna, kulturna, odgojno-obrazovna, znanstvena, sportska, zdravstvena, tehnička, informacijska, strukovna ili druga uvjerenja i ciljeve koji nisu u suprotnosti s Ustavom i zakonom, a bez namjere stjecanja dobiti ili drugih gospodarski procjenjivih koristi, podvrgavaju pravilima koja uređuju ustroj i djelovanje toga oblika udruživanja²⁶. Zakon o udrugama je u određenim dijelovima sukladan s temeljnim načelima društvenog poduzetništva. Prema članku 31. udruga može obavljati gospodarske djelatnosti ako je to propisano statutom i sukladno posebnim propisima kojima se uređuju uvjeti za obavljanje te vrste djelatnosti. Gospodarske djelatnosti udruga može obavljati pored djelatnosti kojima se ostvaruju njezini ciljevi utvrđeni statutom, ali ih zbog svog neprofitnog karaktera ne smije obavljati radi stjecanja dobiti za svoje članove ili treće osobe te, ako u obavljanju gospodarske djelatnosti udruga ostvari višak prihoda nad rashodima, on se mora sukladno statutu udruge koristiti isključivo za ostvarenje ciljeva utvrđenih statutom. Također, prema članku 8. Zakona o udrugama djelovanje udruge temelji se na načelu demokratskog ustroja, tj. udrugom upravljaju članovi na način da unutarnji ustroj udruge mora biti zasnovan na načelima demokratskog zastupanja i demokratskog načina očitovanja volje članova, što je u skladu s načelom demokratskog upravljanja naglašenog u kriterijima za prepoznavanje društvenih poduzetnika. Broj udruga u Republici Hrvatskoj neprestano raste. U veljači 2015. u Registru udruga bilo je upisano preko 52.000 udruga. Brojne udruge bave se i gospodarskim djelatnostima koje čine oko 20% njihovih ukupnih prihoda.

Zadruga imaju jak potencijal kao jedan od instrumenata gospodarskog i lokalnog razvoja, budući da kroz udruživanje podižu konkurentnost i jačaju sposobnost izlaska na tržište manjih gospodarskih subjekata²⁷. Zakon o zadrugama definira zadrugu kao dragovoljno, otvoreno, samostalno i neovisno društvo kojim upravljaju njezini članovi, a svojim radom i drugim aktivnostima ili korištenjem njezinih usluga, na temelju zajedništva i uzajamne pomoći ostvaruju, unapređuju i zaštićuju svoje pojedinačne i zajedničke gospodarske, ekonomske, socijalne, obrazovne, kulturne i druge potrebe i interese i ostvaruju ciljeve zbog kojih je zadruga osnovana. Zakon o zadrugama također u članku 2. navodi zadružna načela kojih se je zadruga u svom poslovanju dužna pridržavati, a koja uključuju sljedeće:

- dragovoljno i otvoreno članstvo;
- nadzor poslovanja od strane članova;
- gospodarsko sudjelovanje članova u radu zadruge i raspodjela;
- samostalnost i neovisnost;

²⁶ Zakon o udrugama, Članak 4., Narodne novine 74/14, 1.10.2014.

²⁷ Zadrugarstvo i socijalna ekonomija u Hrvatskoj, Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo, 2011.

- obrazovanje, stručno usavršavanje i informiranje članova zadruge;
- suradnja među zadrugama;
- briga za zajednicu.

Navedena načela sukladna su temeljnim načelima društvenog poduzetništva te s kriterijima za prepoznavanje društvenih poduzetnika navedenima u ovoj Strategiji. Uz navedeno, u dijelu nabiranja tipova zadruga zakon posebno definira socijalne zadruge (članak 66.) koje su osnovane za obavljanje djelatnosti kojima se pruža pomoć u zadovoljenju osnovnih životnih potreba socijalno ugroženih, nemoćnih i drugih osoba u teškoj životnoj situaciji. Druga navedena djelatnost u članku odnosi se na uključivanje osoba s umanjenom radnom sposobnošću i drugih fizičkih osoba koje nemaju dovoljno sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba, a nisu u mogućnosti ostvariti ih svojim radom ili prihodom od imovine ili iz drugih izvora u svoje radne i gospodarske procese. Osim socijalnih zadruga, i sve druge vrste zadruga (npr. potrošačke) mogu djelovati prema načelima društvenog poduzetništva. Načela društvenog poduzetništva su u određenoj mjeri ugrađena u zadružna načela i zadruge kao model. Poseban model zadrugarstva je braniteljska socijalno-radna zadruga koja se osniva radi ostvarivanja psihosocijalnog osnaživanja i zdravstvene rehabilitacije, odnosno lakše i brže reintegracije njezinih članova u društvo, te uključivanja u radne i gospodarske procese članova s umanjenom radnom sposobnošću i nezaposlenih osoba.

Prema novim odredbama zadruga mora imati minimalno 7 članova i minimalan članski ulog od 1.000 kn po članu. Na dan 31. 12. 2014. zadružni sustav je činilo 1.247 zadruga s 20.192 članova i 2.716 zaposlenih. Nakon stupanja na snagu novog zakona, na dan 31. 12. 2012. zadružni sustav činile su 1.033 zadruge s 17.504 članova i 2.606 zaposlenih²⁸. Analiza Hrvatskog centra za zadružno poduzetništvo pokazuje da se ostvareni prihod zadruga u navedenom razdoblju nije značajnije smanjio zbog promjene Zakona o zadrugama te posljedičnim smanjenjem broja zadruga²⁹.

Pregled zadružnog sektora u Hrvatskoj

	31.12.2011.	31.12.2012.	31.12.2013.	31.12.2014.
ZADRUGE	2.060	1.069	1.169	1.247
ZADRUGARI	28.866	18.767	19.485	20.192
ZAPOSLENI	4.246	2.680	2.734	2.716
PRIHODI	2.194.282.093,00 kn	1.909.214.449,00 kn	1.692.328.207,00 kn	n/a

Izvor: Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo

Snagu zadruga čini broj njenih članova i njihovo gospodarsko sudjelovanje putem zadruge. Dakle, brojnije članstvo u zadrugi čini zadrugu snažnijom te se buduće odluke i projekti

²⁸ Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo: izvješće o radu za 2012. godinu

²⁹ Ibid.

upravo trebaju usmjeriti na motiviranje poduzetničkog djelovanja što više članova preko zadruga. Jednako tako se ostvaruje i efekt društvenog poduzetništva te ostvarenje svih vrijednosti koje su cilj ove Strategije.

Cilj Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom je zaštita osoba s invaliditetom te uređivanje procesa njihova zapošljavanja na otvorenom tržištu rada. Prema članku 18. navedenog zakona, ustanove ili trgovačka društva koja se osnivaju s ciljem zapošljavanja osoba s invaliditetom, a zapošljavaju najmanje 40% osoba s invaliditetom u odnosu na ukupni broj zaposlenih dobivaju status integrativne radionice³⁰. Ustanove ili trgovačka društva koja zapošljavaju minimalno 51% osoba s invaliditetom u odnosu na ukupni broj zaposlenih isključivo na zaštitnim radnim mjestima dobivaju status zaštitne radionice (članak 20.)³¹. Zakon također regulira područje samozapošljavanja osoba s invaliditetom. Uz navedeno, članak 29. naglašava kako poslodavac koji zapošljava osobu s invaliditetom, odnosno osoba s invaliditetom koja se samozapošljava, mogu ostvariti pravo na porezne olakšice i razne novčane poticaje. Također, prema Zakonu o javnoj nabavi (NN 90/11, 83/13, 143/13) „naručitelji mogu rezervirati pravo sudjelovanja u postupcima javne nabave zaštitnim radionicama ili omogućiti da se ugovori izvršavaju u kontekstu zaštićenih programa zapošljavanja ako su većina zaposlenih u odnosu na ukupan broj zaposlenih osobe s invaliditetom koje zbog prirode ozbiljnosti njihovog invaliditeta ne mogu obavljati zanimanja u redovitim uvjetima“ (članak 15.)³².

³⁰ http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_157_3292.html

³¹ Ibid.

³² http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_08_90_1919.html

3. CILJEVI STRATEGIJE

Opći cilj Strategije za razvoj društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2015. do 2020. je uspostava poticajnog okruženja za promicanje i razvoj društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj kako bi se smanjile regionalne razlike i osiguralo povećanje razine zaposlenosti, te pravednija raspodjela i upravljanje društvenim bogatstvom.

Posebni ciljevi:

1. Uspostava i unapređenje zakonodavnog i institucionalnog okvira za razvoj društvenog poduzetništva;
2. Uspostava financijskog okvira za učinkovit rad društvenih poduzetnika;
3. Promicanje važnosti i uloge društvenog poduzetništva kroz sve oblike obrazovanja;
4. Osiguranje vidljivosti uloge i mogućnosti društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj te informiranje opće javnosti o temama u vezi s društvenim poduzetništvom.

4. MJERE I AKTIVNOSTI

MJERA 1.

Uspostava i unapređenje zakonodavnog i institucionalnog okvira za razvoj društvenog poduzetništva

AKTIVNOST 1.1	Uspostava institucionalne jedinice i suradničkih odnosa s drugim institucijama s ciljem učinkovite pripreme i provedbe javnih politika namijenjenih razvoju i praćenju društvenog poduzetništva
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	/
ROK:	2. tromjesečje 2015. godine
SREDSTVA:	3.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/Državni proračun/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Osnovana institucionalna jedinica zadužena za provedbu i praćenje Strategije razvoja društvenog poduzetništva 2015.-2020. • Uspostavljanje „centra kompetencija“- repozitorija nacionalnih dobrih praksi, statističkih izvješća, baze podataka društvenog poduzetništva

AKTIVNOST 1.2	Dubinska analiza potreba postojećih društvenih poduzetnika
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ministarstvo financija, Ministarstvo socijalne politike i mladih, Ministarstvo branitelja
ROK:	3. tromjesečje 2015. godine
SREDSTVA:	300.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/ESF

POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Izrađena preliminarna baza postojećih društvenih poduzetnika • Identificirane potrebe hrvatskih društvenih poduzetnika (podloga za dubinsku analizu postojećeg zakonodavnog okvira)
---------------------	--

AKTIVNOST 1.3	Dubinska analiza postojećeg zakonodavnog okvira kao podloga za iniciranje usklađenih zakonodavnih promjena s ciljem stvaranja poticajnog okruženja za razvoj društvenog poduzetništva
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ministarstvo financija, Ministarstvo socijalne politike i mladih, Ministarstvo branitelja, Ministarstvo gospodarstva, Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo
ROK:	4. tromjesečje 2015. godine
SREDSTVA:	200.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Izrađena analiza zakonodavnog okvira • Donesene preporuke s ciljem stvaranja poticajnog okruženja za razvoj društvenog poduzetništva s prijedlozima izmjena/dopuna zakonodavnog okvira • Broj izmijenjenih propisa

AKTIVNOST 1.4	Razvoj sustava poticaja i olakšica za društvene poduzetnike na temelju preporuka proizašlih iz analize zakonodavnog okvira i analize potreba
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo financija, Ministarstvo poduzetništva i obrta, JLP(R)S, CEDRA HR, Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo
ROK:	1. tromjesečje 2016. godine
SREDSTVA:	400.000,00 kn
IZVOR	Državni proračun/ESF

FINANCIRANJA:	
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Izrađen plan poticaja i olakšica • Poticaji i olakšice ugrađeni u zakonodavni sustav

AKTIVNOST 1.5	Uspostava jedinstvene evidencije društvenih poduzetnika, razrada kriterija i pravila prepoznavanja društvenih poduzetnika
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ministarstvo financija
ROK:	2. tromjesečje 2016. godine
SREDSTVA:	100.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/ ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljen pravni okvir za evidenciju društvenih poduzetnika • Uspostavljena jedinstvena evidencija društvenih poduzetnika

AKTIVNOST 1.6	Osiguranje povoljnih uvjeta za korištenje neiskorištenih javnih prostornih resursa (poslovnih, građevinskih, poljoprivrednih) diljem Republike Hrvatske te kroz osiguranje odgovarajućih izvora financiranja za potrebe prilagodbe, uređenja i opremanja infrastrukture za društveno-poduzetničke aktivnosti
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo obrane, Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, JLP(R)S, Državni ured za upravljanje državnom imovinom, Ministarstvo poljoprivrede, Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine
SREDSTVA:	2.400.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/MORH/MRRFEU/EFRR

POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> Najmanje 20 realiziranih projekata suradnje glede uporabe neiskorištenih prostornih resursa
---------------------	---

AKTIVNOST 1.7	Razvoj i sustavna podrška djelovanju nacionalnih potpornih mehanizama za razvoj društvenog poduzetništva
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske, organizacije civilnog društva
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine
SREDSTVA:	3.500.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/ESF/UZUVRH/organizacije civilnog društva
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> Promicanje zajedničkih inicijativa i partnerstva tijela državne i javne vlasti i nacionalnih potpornih mehanizama za razvoj društvenog poduzetništva na godišnjoj i višegodišnjoj razini usmjerenih osiguranju pomoći i podrške potencijalnim i postojećim društvenim poduzetnicima

AKTIVNOST 1.8	Potpore za kvantitativna i kvalitativna znanstvena i stručna istraživanja društvenog poduzetništva
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo poduzetništva i obrta, znanstveno-istraživačke ustanove, organizacije civilnog društva
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine, dodjela bespovratnih sredstava 2016. i 2018. godine
SREDSTVA:	2.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> Provedeno najmanje 10 znanstvenih i stručnih istraživanja uz održavanje javnih prezentacija preporuka proizašlih iz

	istraživanja
--	--------------

AKTIVNOST 1.9	Razvoj i primjena metodologije za praćenje i vrednovanje društvenog, ekonomskog i okolišnog utjecaja društvenog poduzetništva
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske, Državni zavod za statistiku, znanstveno-istraživačke ustanove, organizacije civilnog društva
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine, dodjela bespovratnih sredstava 2016. i 2019. godine
SREDSTVA:	6.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijena metodologija za praćenje i vrednovanje učinaka društvenog poduzetništva do kraja 2015. godine • Raspisana i ugovorena dva natječaja o dodjeli bespovratnih sredstava za izobrazbu društvenih računovođa pri društvenim poduzetnicima i vanjsku reviziju društvenog, ekonomskog i okolišnog utjecaja društvenog poduzetništva

MJERA 2. Uspostava financijskog okvira za učinkovit rad društvenih poduzetnika

AKTIVNOST 2.1	Razvoj i uspostava jedinstvenog jamstvenog mehanizma/fonda kojim bi se ulagačima smanjili rizici, a društvenim poduzetnicima olakšao pristup tržištu kapitala
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva, HAMAG-BICRO, Ministarstvo poduzetništva i obrta
ROK:	4. tromjesečje 2016. godine

SREDSTVA:	24.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	ESF/(drugi izvori financiranja)
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljen jedinstveni jamstveni mehanizam/fond • Broj potpora dodijeljenih iz jamstvenog fonda

AKTIVNOST 2.2	Sustavna financijska potpora razvoju sektora društvenog poduzetništva kroz europske fondove i programe, uz proračunsko sufinanciranje
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ministarstvo branitelja
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine, dodjela bespovratnih sredstava 2016. i 2018. godine
SREDSTVA:	40.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/MINPO/MB/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Raspisana i ugovorena dva natječaja o dodjeli bespovratnih sredstava za razvoj društvenog poduzetništva • Broj osoba uključenih u projekte vezane za razvoj društvenog poduzetništva (zaposlenih/novozaposlenih 6 mjeseci nakon sudjelovanja u projektnim aktivnostima/sudionika u obrazovnim aktivnostima)

AKTIVNOST 2.3	Uspostava okvira za financiranje društvenog poduzetništva
NOSITELJ:	Hrvatska banka za obnovu i razvitak
SUNOSITELJI:	Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, udruženja banaka, organizacije civilnog društva
ROK:	4. tromjesečje 2016. godine za okvir/ 4. tromjesečje 2017. godine za liniju poticaja/kredita
SREDSTVA:	8.000.000,00 kn

IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/HBOR/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljen okvir za financiranje društvenog poduzetništva • Provedena linija poticaja/kredita za društveno poduzetništvo

AKTIVNOST 2.4	Podrška razvoju sustava inovativnih financijskih instrumenata za poticanje društvenog poduzetništva i socijalnih inovacija
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo poduzetništva i obrta, HAMAG-BICRO, Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske, razvojne agencije, Zadruga za etičko financiranje
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine
SREDSTVA:	45.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/MINPO/ESF/EuSEF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Do kraja 2016. godine razvijen sustav inovativnih financijskih instrumenata • Najmanje 100 dodijeljenih potpora u okviru financijskih instrumenata

AKTIVNOST 2.5	Dodjela bespovratnih sredstava društvenim poduzetnicima za zapošljavanje teže zapošljivih skupina, razvoj i unapređenje socijalnih usluga, ulaganja u socijalne inovacije, suupravljanja javnim dobrima u lokalnoj zajednici i razvoja solidarne razmjene
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo socijalne politike i mladih, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ministarstvo branitelja, Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine

SREDSTVA:	43.850.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/MINPO/MSPM/MB/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Raspisana i ugovorena dva natječaja o dodjeli bespovratnih sredstava za zapošljavanje teže zapošljivih skupina, te razvoja i unapređenja socijalnih usluga • Raspisani natječaji za socijalne inovacije u području suupravljanja javnim dobrima u lokalnoj zajednici te razvoja solidarne razmjene • Najmanje 1.000 osoba zaposleno kroz dodjelu bespovratnih sredstava • Najmanje 40 socijalnih inovacija (po 2 po županiji)

MJERA 3. Promicanje važnosti i uloge društvenog poduzetništva kroz sve oblike obrazovanja

AKTIVNOST 3.1	Podrška obrazovnim ustanovama koje provode različite oblike društvenog poduzetništva (učeničko zadrugarstvo, vježbeničke tvrtke, projekti u partnerstvu s provoditeljima društvenog poduzetništva)
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske, Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo, Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine
SREDSTVA:	4.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/MZOS/MINPO/ESF/DOP
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Godišnja dodjela nagrade za obrazovne ustanove koje promiču društveno poduzetništvo • Broj događanja proveden do kraja 2016. godine o promicanju školskog zadrugarstva i drugih oblika društvenog poduzetništva Broj učenika uključenih u različite oblike društvenog

	<p>poduzetništva (zadruga, vježbeničke tvrtke, projektne aktivnosti)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Broj učeničkih zadruga kao promicatelja društvenog poduzetništva na županijskim i nacionalnoj razini (na smotrama) • Provedena analiza rada školskih zadruga promicatelja društvenog poduzetništva • Broj natječaja/projekata koji promiču društveno poduzetništvo aktivnostima i partnerstvom
--	---

AKTIVNOST 3.2	Poticanje projekata koji promiču cjeloživotno učenje pomoću obrazovnih programa temeljenih na ishodima učenja među kojima je i društveno poduzetništvo
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo poduzetništva i obrta, organizacije civilnog društva
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine, dodjela bespovratnih sredstava 2016. i 2018. godine
SREDSTVA:	18.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj obrazovnih programa proizašlih iz natječaja za obrazovanje odraslih s elementima društvenog poduzetništva • Broj projekata koji podržavaju društveno poduzetništvo kroz partnerstvo predstavnika društvenog poduzetništva

AKTIVNOST 3.3	Potpورا promociji društvenog poduzetništva kroz natječaje za ustanove obrazovanja na svim razinama
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, znanstveno-istraživačke ustanove, obrazovne ustanove

ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine
SREDSTVA:	6.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Najmanje 20 projekata s aktivnostima informiranja i promocije društvenog poduzetništva • Broj moderniziranih obrazovnih programa s elementima društvenog poduzetništva u srednjem obrazovanju

AKTIVNOST 3.4	Potpore razvoju, uvođenju i replikaciji/skaliranju inovativnih obrazovnih programa s ciljem poticanja razvoja društvenog poduzetništva i socijalnih inovacija u ustanovama obrazovanja
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, znanstveno-istraživačke ustanove, obrazovne ustanove i stručne agencije sustava obrazovanja
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine
SREDSTVA:	32.000.000 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Raspisana i ugovorena dva natječaja o dodjeli bespovratnih sredstava za razvoj, primjenu i promociju inovativnih programa i neformalnog obrazovanja koji potiču razvoj društvenog poduzetništva i socijalnih inovacija • Raspisan i ugovoren natječaj za izradu nacionalnog programa obrazovanja za društveno poduzetništvo i socijalne inovacije sukladno Strategiji Europe 2020. za pametan, održiv i uključiv rast • Najmanje 50 projekata s aktivnostima razvoja i provedbe inicijativa društvenog poduzetništva • Najmanje 200 postojećih ili potencijalnih društvenih poduzetnika steklo potrebna znanja i vještine kroz obrazovne programe, studijska putovanja, mentorstva i job-shadowing

	<ul style="list-style-type: none"> • Broj obrazovnih ustanova koje su uvele društveno poduzetništvo kao način razvoja socijalnih inovacija u obrazovanju, promicanju građanskih vrijednosti i horizontalnih kompetencija u obrazovnom sustavu
--	--

AKTIVNOST 3.5	Potpore za tiskano i multimedijско/web informiranje za potrebe izobrazbe u području društvenog poduzetništva
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo kulture, znanstveno-istraživačke institucije
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine
SREDSTVA:	2.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj publikacija za informiranje o društvenom poduzetništvu • Broj web portala za informiranje

AKTIVNOST 3.6	Pružanje potpore stručnom usavršavanju nastavnika u stjecanju kompetencija za društveno poduzetništvo
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Agencija za odgoj i obrazovanje, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Agencija za znanost i visoko obrazovanje
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine
SREDSTVA:	3.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Broj nastavnika uključenih u stručno usavršavanje za društveno poduzetništvo

	<ul style="list-style-type: none"> • Broj stručnih skupova za stručno usavršavanje nastavnika u društvenom poduzetništvu
--	---

AKTIVNOST 3.7	Poticanje osposobljavanja odraslih za potrebe društvenog poduzetništva
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo, znanstveno-istraživačke institucije, organizacije civilnog društva
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine
SREDSTVA:	6.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/MZOS/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Najmanje 5 razvijenih programa s ishodima učenja o društvenom poduzetništvu, a za potrebe društvenog poduzetništva do kraja 2017. godine • Najmanje 500 osoba uključenih u programe osposobljavanja za potrebe društvenog poduzetništva

AKTIVNOST 3.8	Razvoj i provedba informiranja i izobrazbe djelatnika javnog i civilnog sektora (državne uprave, lokalne i područne (regionalne) samouprave, HZZ-a, CZSS-a, LPZ/, LAG-ova, Sveučilišta) o mogućnostima i modelima razvoja i podrške društvenog poduzetništva na nacionalnim, županijskim i lokalnim razinama
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo socijalne politike i mladih, Udruge gradova, HZZ, ZCSS, CEDRA HR, LEADER mreže
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine
SREDSTVA:	2.000.000,00 kn
IZVOR	MRMS/ ESF

FINANCIRANJA:	
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Najmanje 20 informativnih događaja i 50 programa osposobljavanja za najmanje 10 ciljnih skupina • Najmanje 4.000 osoba uključenih u programe informiranja i 600 u programe izobrazbe o društvenom poduzetništvu

AKTIVNOST 3.9	Financijsko i porezno opismenjavanje za društvene poduzetnike
NOSITELJ:	Ministarstvo financija
SUNOSITELJI:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, organizacije civilnog društva
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine
SREDSTVA:	2.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Najmanje 20 provedenih radionica • Najmanje 400 osoba uključenih u radionice

MJERA 4. Osiguranje vidljivosti uloge i mogućnosti društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj i informiranje opće javnosti o temama u vezi s društvenim poduzetništvom

AKTIVNOST 4.1	Informiranje medija i javnosti o mogućnostima i važnosti razvoja društvenog poduzetništva
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo socijalne politike i mladih, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ministarstvo branitelja, Ministarstvo gospodarstva, Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo, Forum socijalnog poduzetništva, Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske, organizacije civilnog društva
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine

SREDSTVA:	4.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	TDU (MRMS/MSPM/MINPO/MB/MG/UZUVRH)/OCD/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Godišnja konferencija o društvenom poduzetništvu • Organizacija najmanje dva seminara godišnje o mogućnostima i važnosti razvoja društvenog poduzetništva • Najmanje jedna konferencija za tisak godišnje o provedbi Strategije razvoja društvenog poduzetništva

AKTIVNOST 4.2	Promocija primjera dobre prakse društvenih poduzetnika kroz organizaciju javnih događanja
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo socijalne politike i mladih, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ministarstvo branitelja, Ministarstvo gospodarstva, Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo, Forum socijalnog poduzetništva, organizacije civilnog društva
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine
SREDSTVA:	2.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	TDU (MRMS/MSPM/MINPO/MB/MG/UZUVRH)/OCD/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Organiziranje međunarodnih programa razmjene dobre prakse društvenog poduzetništva • Organiziranje najmanje sedam javnih događanja međunarodnog karaktera na temu društvenog poduzetništva • Dodjela godišnje nagrade za različite kategorije društvenih poduzetnika/ca

AKTIVNOST 4.3	Potpore inicijativama i projektima koji promiču društveno poduzetništvo u zajednici kroz (su)financiranje troškova produkcije promotivnih materijala i multimedijalnog prikaza društvenog poduzetništva
----------------------	---

NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo kulture, Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo, organizacije civilnog društva
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine
SREDSTVA:	2.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/MK/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> Najmanje 20 projekata podržano za produkciju promotivnih materijala i multimedijalnog prikaza društvenog poduzetništva

AKTIVNOST 4.4	Poticanje pojedinačnih i zajedničkih nastupa društvenih poduzetnika na tržištu te potporu izgradnji zajedničkih proizvoda i usluga
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ministarstvo gospodarstva, Ministarstvo branitelja, Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo, CEDRA HR, organizacije civilnog društva
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine, dodjela bespovratnih sredstava u 2016. i 2019. godini
SREDSTVA:	6.500.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	TDU (MRMS/MINPO/MG/MB)/OCD/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> Najmanje 50 mjera potpore zajedničkih nastupa Sufinancirano najmanje 30 projekata vezanih za promicanje zajedničkih proizvoda

AKTIVNOST 4.5	Promocija deklaracija i oznaka na proizvodima i uslugama s dodatnom društvenom i okolišnom vrijednosti (eko-oznake Europske unije Ecolabel, EMAS)
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava

SUNOSITELJI:	Ministarstvo gospodarstva, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, Ministarstvo socijalne politike i mladih, Ministarstvo branitelja, CEDRA HR, Hrvatski zavod za norme u suradnji s poslovnim udruženjima i organizacijama civilnog društva
ROK:	Kontinuirano od 2015. do 2020. godine
SREDSTVA:	2.000.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	TDU (MG/MRMS/MINPO/MZOIP/MSPM/HZN)/OCD/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Pokretanje informativnog web portala o deklaracijama i etiketama za proizvode i usluge s dodatnom društvenom i okolišnom vrijednosti • Organizirane i sufinancirane najmanje dvije promotivne kampanje o deklaracijama i etiketama za proizvode i usluge s dodatnom društvenom i okolišnom vrijednosti • Organizirano i sufinancirano najmanje deset javnih događaja o deklaracijama i etiketama za proizvode i usluge s dodatnom društvenom i okolišnom vrijednosti

MJERA 5.	Praćenje provedbe Strategije
AKTIVNOST 5.1	Osnivanje i rad Savjeta za razvoj društvenog poduzetništva
NOSITELJ:	Vlada Republike Hrvatske
SUNOSITELJI:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
ROK:	Uspostava Savjeta 2. tromjesečje 2015., kontinuirani rad do 2020. godine
SREDSTVA:	100.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	Državni proračun/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Održana najmanje 2 godišnja sastanka Savjeta • Održane najmanje 2 godišnje tematske sjednice Savjeta na regionalnoj i lokalnoj razini

	<ul style="list-style-type: none"> • Praćenje provedbe Strategije razmatranjem godišnjih i evaluacijskih izvješća
--	--

AKTIVNOST 5.2	Praćenje provedbe Programa financiranja društvenog poduzetništva iz ESF-a
NOSITELJ:	sektorsko tijelo za provedbu Strategije, sektorsko tijelo za ESF – društveno poduzetništvo, Savjet za razvoj društvenog poduzetništva
SUNOSITELJI:	/
ROK:	Prvo tromjesečje svake godine provedbe
SREDSTVA:	/
IZVOR FINANCIRANJA:	/
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Godišnje tematske rasprave Savjeta za razvoj društvenog poduzetništva temeljem izvješća sektorskog tijela za upravljanje projektima ESF-a u području društvenog poduzetništva • Usklađenost planiranja i provedbe projekata iz ESF sa Strategijom i akcijskim planovima

AKTIVNOST 5.3	Evaluacije provedbe Strategije razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2015.-2020.
NOSITELJ:	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
SUNOSITELJI:	/
ROK:	Srednjoročna evaluacija 3. tromjesečje 2017. i završna evaluacija 3. tromjesečje 2020. godine
SREDSTVA:	300.000,00 kn
IZVOR FINANCIRANJA:	MRMS/ESF
POKAZATELJI:	<ul style="list-style-type: none"> • Angažirani vanjski evaluatori • Provedene dvije vanjske participativne evaluacije

	<ul style="list-style-type: none">• Nalazi i preporuke evaluacije integrirane u daljnje akcijsko i strateško planiranje• Sastavljena i usvojena dva evaluacijska izvješća
--	--

5. METODOLOGIJA IZRADE I PRAĆENJA PROVEDBE STRATEGIJE

Izrada Strategije

Kroz provedbu IV komponente IPA, Operativnog programa „Razvoj ljudskih potencijala“ 2007.-2013., Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, zajedno s Ministarstvom socijalne politike i mladih te Uredom za udruge, došli su u kontakt s društvenim poduzetnicima kroz brojne projekte financirane bespovratnim sredstvima. Nakon razdoblja bliske suradnje i upoznavanja sa specifičnim potrebama društvenih poduzetnika, pojavila se ideja o kreiranju sustavne politike poticanja društvenog poduzetništva.

Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 25. travnja 2013. godine donijela *Odluku o osnivanju Radne skupine za izradu Strategije društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine*. Odluka je službeno nadopunjena *Rješenjem o imenovanju predsjednika, zamjenice predsjednika i članova Radne skupine* donesenim na sjednici Vlade Republike Hrvatske održanoj 18. srpnja 2013. godine.

Prvi sastanak Radne skupine održao se 22. svibnja 2013. godine u organizacija Ministarstva rada i mirovinskoga sustava. Na njemu su se okupili, tada još neslužbeni, članovi Radne skupine, predstavnici tijela državne uprave, civilnog društva, socijalnih partnera, strukovnih organizacija, regionalnih razvojnih agencija i akademske zajednice. Radna skupina se sastojala od 44 člana, a po potrebi su bili pozivani i vanjski stručnjaci kako bi sudjelovali u specifičnim raspravama.

Tijekom 2013. godine održana su ukupno 4 sastanka radne skupine u punom sastavu (22. svibnja, 10. lipnja, 2. srpnja i 14. listopada). U istom razdoblju održano je nekoliko užih sastanaka na kojima su se pripremali radni dokumenti nužni za izradu Strategije i na kojima je sudjelovao manji krug dionika (Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, Ministarstvo socijalne politike i mladih, Ministarstvo poduzetništva i obrta te predstavnici civilnoga društva). Tijekom 2014. godine održana su dva sastanka Radne skupine u punom sastavu (28. veljače i 9. rujna) te je tijekom ožujka i travnja 2014. godine provedena javna rasprava. 27. veljače 2015. održan je sedmi sastanak Radne skupine na kojem je usuglašen konačni nacrt Strategije.

Članovi su zamoljeni da pošalju svoje priloge za Strategiju: SWOT analizu, kriterije prepoznavanja društvenih poduzetnika i prijedloge aktivnosti. Zaprimiti prilozi poslužili su kao radni dokument za sastanke uže Radne skupine.

Praćenje provedbe Strategije

Provedbom Strategije će upravljati tijelo sektorski nadležno za društveno poduzetništvo. Kako bi se obuhvatili svi dionici relevantni za sektor društvenog poduzetništva, Vlada Republike Hrvatske će uspostaviti Savjet za razvoj društvenog poduzetništva (u nastavku Savjet). Savjet će imati obvezu sastajati se minimalno dva puta godišnje te na svojim sjednicama raspravljati

i donositi strateške preporuke za razvoj društvenog poduzetništva. Savjet će biti posebno zadužen za praćenje provedbe Strategije. Na svojim sjednicama, Savjet će raspravljati o aktualnim događajima vezanim uz provedbu Strategije te o godišnjim i evaluacijskim izvješćima o provedbi Strategije. Savjet će činiti predstavnici relevantnih tijela državne uprave, socijalnih partnera, organizacija civilnog društva i ostalih dionika.

Tijelo zaduženo za upravljanje provedbom Strategije će svake godine sastavljati izvješće o njenoj provedbi. U prvom tromjesečju 2017. godine obaviti će se periodična evaluacija provedbe. Na temelju rezultata evaluacije, u drugom tromjesečju 2017. godine može se usvojiti revidirani plan aktivnosti Strategije za preostalo razdoblje. U prvom tromjesečju 2020. godine obaviti će se završna evaluacija provedbe, koja će poslužiti za pripremu i usvajanje nove Strategije razvoja društvenog poduzetništva za razdoblje nakon 2020. godine.

5.1. SWOT analiza

U SWOT analizi su predstavljene snage i slabosti sektora društvenog poduzetništva te mogućnosti i prijetnje iz okruženja. Svi elementi analize prikupljeni su od dionika tj. članova Radne skupine za izradu Strategije. Analiza je bila polazna točka u osmišljavanju mjera i aktivnosti ove Strategije.

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje podrške razvoju unutar samog sektora društvenog poduzetništva (mreže CEDRA HR, SEFOR, ZEF), temeljene na inicijativi iz civilnog društva • Postojanje različitih inicijativa društvenog poduzetništva u lokalnoj zajednici • Duga tradicija zadrugarstva u Republici Hrvatskoj • Poticanje društveno-poduzetničkih inicijativa organizacija civilnog društva od strane državne vlasti kroz postojeću Nacionalnu strategiju stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva od 2012. do 2016. godine • Postojanje organizacija koje su u mogućnosti poticati i promicati društveno poduzetništvo (regionalne razvojne agencije, društveno-poduzetničke mreže, zaklade, Regionalni centri podrške i županijske suradne organizacije) • Postojanje investicijskih potpora za razvoj poduzetništva od strane državnih institucija (Poduzetnički impuls) • Razvoj poticajnog okruženja za razvoj malog i srednjeg poduzetništva u Republici Hrvatskoj (Strategija razvoja poduzetništva 2013.-2020.) • Razvijenost sektora civilnog društva u području pružanja socijalnih usluga u zajednici 	<ul style="list-style-type: none"> • Nejasno i neusuglašeno razumijevanje društvenog poduzetništva među dionicima • Negativne konotacije komunalnih i neprofitnih oblika gospodarskog djelovanja koje se proglašava neproduktivnim i neopravdanim i veže ih se s razdobljem državne, planirane ekonomije • Nepostojanje analiza, slabo, premda rastuće, prepoznavanje potencijalnih koristi društvenog poduzetništva za socio-ekonomski razvoj • Postojeći sustavi podrške društvenog poduzetništva nemaju javnu institucionalnu podršku na nacionalnim, županijskim i lokalnim razinama pa se značajna količina resursa troši na pribavljanje sredstava za održivost sustava • Manjak kvalitetnog i jasnog zakonodavnog okvira vezanog uz društveno poduzetništvo • Manjak financijskih instrumenata dostupnih potencijalnim društvenim poduzetnicima (kreditni, jamstveni fondovi, društveno odgovorno investiranje, zakladništvo) • Niska poželjnost društvenih poduzetnika kao klijenata financijskih institucija zbog manjka poslovnog iskustva i vještina te nedostatka kolaterala/zaloga za financiranje

<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje interesa za razvoj društveno odgovornog poslovanja i investiranja u zajednicu i društveno poduzetništvo u dijelu poslovnog sektora, s uspostavljenim suradničkim mehanizmima i programima (Mreža za DOP, Zajednica za DOP HGK, HRPSOR, sektorska udruženja - HUB) 	<ul style="list-style-type: none"> • Manjak vidljivosti društveno i okolišno odgovornih proizvoda i usluga na tržištu • Nedostatno osjetljiv sustav javne nabave na kvalitetu i odgovornost (pozitivne društvene, ekološke i ekonomske učinke) proizvoda i usluga • Nerazvijeni mehanizmi dokumentiranja i statističkog praćenja društvenog poduzetništva • Manjak jasnih i pouzdanih podataka o veličini i utjecaju sektora društvenog poduzetništva • Slaba razvijenost i umreženost regionalnih i lokalnih centara potpore društvenim poduzetnicima • Nedovoljno stručna upravljačka struktura unutar sektora (društvenog) poduzetništva • Manjak poslovnih vještina kod postojećih i potencijalnih društvenih poduzetnika • Slaba uključenost u međunarodne poslovne i suradničke mreže društvenih poduzetnika (klasteri, razmjena znanja) • Malen i nepovezan korpus znanja i programa izobrazbe za društveno poduzetništvo u formalnom obrazovnom sustavu • Kašnjenja i nekoherentnost reforme sustava socijalne skrbi, uključujući i razvoj socijalnih usluga u zajednici • Slabo razvijen koncept društvenog poduzetništva u kontekstu zapošljavanja socijalno ugroženih i marginaliziranih skupina (socijalnog zapošljavanja) • Neusklađenost sustava obrazovanja s potrebama tržišta rada • Nepostojanje nacionalnog sustava i metodologije za mjerenje utjecaja društvenih poduzetnika • Slabi kapaciteti dionika za ugradnju društvenih/okolišnih kriterija u svoje procese upravljanja
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Visoka razina prepoznatljivosti društvenog poduzetništva na europskoj razini • Pojačana svijest dionika o potrebi promišljanja alternativnih ekonomskih modela zbog krize liberalnog kapitalizma • Veliki raspon inovacija u području društvenog poduzetništva širom svijeta i kod nas s ubrzanom 	<ul style="list-style-type: none"> • Zloupotreba koncepta društvenog poduzetništva za aktivnosti koje nisu u skladu s njegovim načelima i vrijednostima • Izjednačavanje društvenog poduzetništva s neprofitnim sektorom • Moguće administrativne prepreke zbog neprepoznavanja punog potencijala društvenog poduzetništva od strane državnih/javnih

<p>razmjenom informacija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dostupna i brza međunarodna suradnja i razmjena informacija i znanja • Nove suradnje, međusektorska umrežavanja i partnerstva na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini • Sve veći raspon institucionalnih rješenja za poticaj društvenog poduzetništva širom Europske unije i svijeta • Sustavna financijska potpora razvoju društvenog poduzetništva kroz europske fondove i programe (Europski socijalni fond, Europski program za socijalne promjene i inovacije) • Potrebe za proizvodima i uslugama zbog nedovoljnog angažmana tržišnih i javnih subjekata u slabije razvijenim regijama Republike Hrvatske • Razvijen sustav obrazovnih ustanova i programa kao potencijalna mreža za širenje društveno-poduzetničkih kompetencija • Perspektive reforme sustava socijalne skrbi, u smjeru decentralizacije i lokalizacije pružanja socijalnih usluga • Rastuća svjesnost o važnosti sektora društvenog poduzetništva kod državnih, regionalnih i lokalnih institucija 	<p>institucija i regionalnih/lokalnih zajednica</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nefleksibilnost zakonodavnog okvira za stvaranje poticajnog okruženja za razvoj društvenog poduzetništva • Izostanak suradnje institucija: nacionalnih-regionalnih-lokalnih • Nevidljivost ostvarenih pozitivnih efekata poslovanja društvenih poduzetnika
---	--

6. PREGLED FINANCIRANJA

Svi iznosi su izraženi u hrvatskim kunama.

AKTIVNOSTI	MJERA	<i>Definiranje i razvoj zakonodavnog i institucionalnog okvira za društvene poduzetnike</i>	<i>Poboljšanje dostupnosti financijskih instrumenata namijenjenih društvenim poduzetnicima</i>	<i>Promicanje obrazovanja o važnosti i ulozi društvenog poduzetništva na svim razinama</i>	<i>Promicanje javne vidljivost i prepoznatljivosti društvenog poduzetništva</i>	<i>Praćenje provedbe Strategije (uključujući evaluaciju)</i>
1.		3.000.000,00	24.000.000,00	4.000.000,00	4.000.000,00	100.000,00
2.		300.000,00	40.000.000,00	18.000.000,00	2.000.000,00	-
3.		200.000,00	8.000.000,00	6.000.000,00	2.000.000,00	300.000,00
4.		400.000,00	45.000.000,00	32.000.000,00	6.500.000,00	
5.		100.000,00	43.850.000,00	2.000.000,00	2.000.000,00	
6.		2.400.000,00		3.000.000,00		
7.		3.500.000,00		6.000.000,00		
8.		2.000.000,00		2.000.000,00		
9.		6.000.000,00		2.000.000,00		
UKUPNO		17.900.000,00	160.850.000,00	75.000.000,00	16.500.000,00	400.000,00
SVEUKUPNO 270.650.000,00 kn						

7. POPIS ČLANOVA RADNE SKUPINE

Radnu skupinu za izradu nacrta Strategije razvoja društvenog poduzetništva u Hrvatskoj u razdoblju 2015.-2020. činili su:

VIKTORIJA RONČEVIĆ, pomoćnica ministra rada i mirovinskoga sustava, predsjednica Radne skupine

KATARINA IVANKOVIĆ- KNEŽEVIĆ, predstavnica Ministarstva rada i mirovinskoga sustava, zamjenica predsjednice Radne skupine

FILIP MILIČEVIĆ, predstavnik Ministarstva rada i mirovinskoga sustava

IVANA SESAR, predstavnica Ministarstva rada i mirovinskoga sustava

MARINA RAKIĆ, predstavnica Ministarstva rada i mirovinskoga sustava

MARINA ŠUBAŠA, predstavnica Ministarstva poduzetništva i obrta

MIRJANA KOLAČIĆ, predstavnica Ministarstva poduzetništva i obrta

JASNA BUBIĆ, predstavnica Ministarstva socijalne politike i mladih

MARIJA KALEČAK, predstavnica Ministarstva socijalne politike i mladih

SILVIJA RADOŠ, predstavnica Ministarstva financija

BORIS DOMINIĆ, predstavnik Ministarstva financija

VLATKA MARČAN, predstavnica Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije

BRUNO GRUBEŠIĆ, predstavnik Ministarstva gospodarstva

MIHAELA DUBRAVAC ŠIGIR, predstavnica Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta

DAVOR ZDUNIĆ, predstavnik Ministarstva uprave

MARIJANA TKALEC, predstavnica Ministarstva branitelja

KARMEN SINKOVIĆ, predstavnica Ministarstva poljoprivrede

MAJA PLESKALT, predstavnica Ministarstva kulture

LJILJANA BATELKA, predstavnica Ministarstva zaštite okoliša i prirode

VLATKA BLAŽEKOVIĆ, predstavnica Državnog zavoda za statistiku

VESNA LENDIĆ KASALO, predstavnica Ureda za udruge

JASENKA SUČEC, predstavnica Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom

CVJETANA PLAVŠA-MATIĆ, predstavnica Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva

dr.sc. MIRTA KAPURAL, predstavnica Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja

MELITA BIRČIĆ, predstavnica regionalnih razvojnih agencija

DORIS SOŠIĆ, predstavnica regionalnih razvojnih agencija

dr.sc. STJEPAN RIBIĆ, predstavnik regionalnih razvojnih agencija

DAVORKO VIDOVIĆ, predstavnik Hrvatske gospodarske komore
SUZANA KOLESAR, predstavnica Hrvatske obrtničke komore
DARKO ŠEPERIĆ, predstavnik socijalnih partnera
BISERKA SLADOVIĆ, predstavnica socijalnih partnera
MAJA RAJAČIĆ, predstavnica Hrvatske banke za obnovu i razvitak
MARTINA ETLINGER, predstavnica Hrvatske udruge banaka
VEDRANA STECCA, predstavnica Hrvatskog saveza zadruga
NIVES KOPAJTICH-ŠKRLEC, predstavnica Udruge gradova u Republici Hrvatskoj
ZDENKO DUKA, predstavnik Hrvatskog novinarskog društva
SONJA VUKOVIĆ, predstavnica organizacija civilnog društva
TEODOR PETRIČEVIĆ, predstavnik organizacija civilnog društva
IGOR BAJOK, predstavnik organizacija civilnog društva
RANKO MILIĆ, predstavnik organizacija civilnog društva
ALEN KAMINSKI, predstavnik organizacija civilnog društva
IVAN LEŠKOVIĆ, predstavnik organizacija civilnog društva
STJEPAN PAVLIŠA, predstavnik organizacija civilnog društva
NENAD MALJKOVIĆ, predstavnik organizacija civilnog društva
MARINA ŠKRABALO, predstavnica organizacija civilnog društva
OLIVERA STANIĆ, predstavnica organizacija civilnog društva
SRĐAN NANIĆ, predstavnik organizacija civilnog društva
izv.prof.dr.sc. ZDENKO BABIĆ, Pravni fakultet u Zagrebu
doc.dr.sc. JULIA PERIĆ, Ekonomski fakultet u Osijeku